

ve on bin kadar savaşıya sahiptir. Lideri, halk arasında itibarlı bir yeri bulunan Geylânî ailesinden Seyyid Ahmed-i Geylânî'dir. Abdülkâdir-i Geylânî'nin torunlarından olan Ahmed-i Geylânî'nin güçlü bir tarikat ailesinden gelmesi, teşkilâtın halk arasındaki nüfuzunu arttırmaktadır.

Cephe-i Necât-ı Millî. Sıbgatullah Müceddidî'nin liderliğindeki bu grup ılımlı karakterde olup on bin kişilik bir savaşçı gücüne sahiptir. Müceddidî bir süre Libya'da kalmış, Libya'nın yardımı ile Danimarka'da bir İslâm merkezi açarak başkanlığını yapmıştır. İşgalden sonra da Pakistan'a dönüp cihada katılmıştır.

Yukarıdaki yedi teşekkül Sünnî müs-lûmanlara ait olup ayrıca, ülkedeki müs-lûman nüfus içerisinde azımsanmayacak bir nisbeti temsil eden Şîî müs-lûmanların da Sovyet işgaline ve yönetime karşı mücadele vermek üzere teşkil ettikleri çeşitli gruplar bulunmaktadır. Özellikle Afganistan'ın orta kesimlerinde yaşayan Şîîler'in Seyyid Ali Behiş-tî'nin liderliğindeki Şûra-yı İttifâk-ı İslâmî ve Şeyh Âsaf Muhsinî'nin liderliğindeki Hareket-i İnkılâb-ı İslâmî adlarını taşıyanlar önemlidir ve bunlar Peşâ-ver'deki mücahid gruplarıyla birlikte hareket etmektedirler. Bu ikisinden başka İran'la yakın münasebeti olan Şar-man-ı Nasr teşkilâtı da önemlidir.

Çeşitli gruplara dağılmış olan Afgan mücahidleri, işgalcilere ve komünist yönetime karşı daha etkili mücadele vermek için, 1982 yılında bütün teşekküllerin gayretiyle Afgan Mücahidleri İslâm İttihadı adıyla bir birlik oluşturdular. Fakat bu teşekküller kendi gruplarının feshine yanaşmadıkları için birlik kısa zaman sonra dağılmak zorunda kaldı. 1985 yılında ikinci bir anlaşma ile yine aynı adı taşıyan yeni bir birlik kuruldu ve başına ilk başkan olarak Abdürresul Seyyaf'ın yardımcısı Ahmed Şah getirildi. Varılan anlaşmaya göre başkanlığa, üç aylık sürelerle dönüşümlü olarak yedi mücahid grubunun temsilcileri gelecektir. Sovyet işgal birliklerine ve onların desteğiyle ayakta duran yönetime karşı mücadele veren yedi mücahid grubun birleşerek ortak hareket etmeleri, güçlerini arttırdığı gibi faaliyetlerin koordineli yürütülmesine de yardımcı oldu. Muhammed Necîbulah'ın uzlaşma tekliflerini reddeden Afgan Mücahitleri İslâm İttihadı, Sovyet birliklerinin Cenevre Antlaşması uyarın-

ca 15 Mayıs 1988'de Afganistan'dan çekilmeye başlamalarından sonra Haziran 1988'de sürgünde bir hükümet kurup başkanlığına Ahmed Şah'ı getirdi.

15 Şubat 1989'da Sovyet birliklerinin Afganistan'dan tamamen çekilmeleri üzerine ortaya çıkan yeni durumu görüşmek amacıyla, Tahran yanlısı Şîî mücahid grupların katılmamalarına rağmen Sünnî mücahid teşkilâtların iştirakiyle Afgan Mücahidleri Danışma Meclisi Pakistan'ın Ravalpindi şehrinde toplandı. Şûra adı verilen bu meclis takip edilecek yeni stratejileri belirledi ve bütün grupların temsil edildikleri bir mücahid hükûmeti kurdu. Şûra, devlet başkanlığına Sıbgatullah Müceddidî'yi, başbakanlığa Abdürresul Seyyaf'ı ve dış işleri bakanlığına da Gülbeddin Hikmet-yar'ı getirdi. Mücahidlerin kurdukları bu hükûmeti Suudi Arabistan, Sudan ve Bahreyn tanıdı. Hikmetyar, XVIII. İslâm Ülkeleri Dış İşleri Bakanları Konferansı'nda (13-14 Mart, 1989 Riyad) mücahid hükûmetini temsil etti.

BİBLİYOGRAFYA :

Syed Shabbir Hussain v.dğr., *Afghanistan under Soviet Occupation*, İslâmâbâd 1980, s. 176-205; Tahir Amin, *Afghanistan Crisis: Implications and Options for Muslim World, Iran and Pakistan*, İslâmâbâd 1982, s. 67-110; Anthony Arnold, *Afghanistan's Two-Party Communism: Parcham and Khalq*, California 1983, s. 79 vd.; Anthony Hyman, *Afghanistan under Soviet Domination 1964-1983*, London 1984, s. 75 vd.; Malcolm E. Yapp, "Afghanistan (History)", *The Far East and Australasia 1988*, London 1987, s. 155-156.

İLHAN BİLGÜ

AFİF

(bk. İFFET).

AFİFİ

(العفیفی)

Abdülvehhâb b. Abdisselâm b. Ahmed el-Merzûkî el-Affîf (ö. 1172/1758)

Şâzeliyye tarikatının Affiyye kolunun kurucusu.

Mısır'ın Menûfiyye bölgesindeki Min-yetü Affif kasabasında doğdu. Doğum tarihi belli değildir. İlk tahsilini burada yaptıktan sonra Kahire'ye gitti. Ezher yakınlarındaki Sinâniyye Medresesi'nde ibadetle meşgul olduğu yıllarda Mâlikî müftüsü şeyh Sâlim en-Nefrâvî'den ders aldı. Daha sonra hacca gitti. Burada gö-rüş-tüğü İdrîs el-Yemânî'den icâzet alıp

Mısır'a döndü. Medresetü'l-Eşrefiyye'de *Şâhih-i Müslim* okutan Ahmed el-İskenderî'nin hadis derslerini takip etti. Şâzeliyye tarikatının Tayyibiyye kolunun kurucusu Ahmed et-Tihâmî et-Tevvâtî'ye (ö. 1715) intisap ederek Şâzeliyye tarikatına girdi. *Sülûk**'ünü tamamlayarak onun halifesi oldu. Bu arada Şeyh Mustafa Kutbüddin el-Bekrî'den Halvetiyye icâzeti aldı. Sabbâğ diye tanınan hocası Ahmed et-Tihâmî'nin ölümünden sonra Muhammed el-Belîdî'nin tefsir derslerine devam etti. 12 Safer 1172 (15 Ekim 1758) tarihinde vefat ettiğinde Sîdî Abdullah el-Menûfî'nin yanına defnedildi.

1178'de şiddetli bir selin Affî'nin kabrini tahrip etmesi üzerine oğulları ve müridleri yeni bir türbe inşa ettiler. Bu türbe bir süre sonra Mısır halkının ziyaret yerlerinden biri haline geldi. Memlûk emîrlerinden Muhammed Kethüdâ Abaza orada bir imaret ve ziyaretçiler için bazı binalar yaptırdı. Affî adına tertiplenen tören ve ihtifallere (mevlid) Mısır'ın her tarafından büyük topluluklar gelir ve davullu zurnalı bir şenlik şeklinde yapılan bu tören on gün kadar sürerdi. Mısırlılar'ın velîlerin hatıralarını anmak için düzenledikleri ve mevlid adını verdikleri bu törenlerin en muhteşemi XIX. yüzyılın sonunda yapılmıştır. Bu tören, meydana gelen bazı hadiseler sebebiyle 1950'ye kadar bir daha icra edilmemiş, bu tarihten sonra tekrar düzenlenmeye başlanmıştır.

Affî eser bırakmamıştır. Onun tarikat ve tasavvufa ilgili görüşleriyle tarikat silsilesini müridlerinden Abdurrahman b. Süleyman el-Gureynî *Risâletü's-silsile* adlı eserinde anlatmıştır. Tarikatın âdâb ve erkânı ile evrâd ve ezkârı Ahmed Zerrûk tarafından *Risâletü'l-uşûl* ve *Risâletü'l-ümmehât* adlı risâlelerde bir araya getirilmiştir. Affî el-Vakkâd, Gureynî ve Zerrûk'un risâlelerini *Hidâyetü's-sâ'il ilâ mecmû'ir-resâ'il* (Kahire 1316) adlı eserde yayımlamıştır. Aynı risâleler Abdülkâdir Zekî tarafından *en-Nefhatü'l-aliyye fi ev-râdî's-Şâzeliyye* (Kahire 1321) adıyla tekrar basılmıştır.

Abdünnebî Muhammed, *el-İrşâdâtü'd-diniyye* (Minye, ts.) adlı eserinde Affiyye tarikatı hakkında genel bilgiler vermiştir. Tarikatın evrâd ve ezkârı Fuad Ramazan (*Mecmû'atü'l-aḥzâb*, Kahire, ts.) ve Ahmed Hasan (*Mecmû'atü'l-evrâd ve aḥzâb li sâdâtî's-Şâzeliyye*, Kahire 1351) tarafından ayrıca yayımlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Murâdî, *Silkû'd-dürrer*, Bulak 1291, III, 143; Cebertî, *Acâ'ibü'l-âşâr*, Bulak 1297, I, 220; Ali Paşa Mübârek, *el-Hıta'ut't-Tevfîkiyye*, Bulak 1306, XVI, 72; Hasan b. Muhammed, *Tabakâtü's-Şâzeliyyeti'l-kübrâ*, Kahire 1347; Yûsuf en-Nebhânî, *Câmî'u kerâmâtî'l-evliyâ*, Kahire 1329, II, 139; Harîrîzâde, *Tibyân*, II, 294^{ab}; F. De Jong, "al-^cAfifi", *El² Suppl. (Ing.)*, s. 44.

NİHAZ AZAMAT

AFİFİYYE

(العفيفية)

Şâzeliyye tarikatının
Abdülvehhâb b. Abdüsselâm
el-Afifi'ye (ö. 1172/1758)
nisbet edilen bir kolu

(bk. AFİFİ).

AFİFÜDDİN et-TİLİMSÂNİ

(bk. TİLİMSÂNİ, Afifüddin).

ÂFİYET

(العافية)

Hadislerde nimetlerin
en hayırlısı olarak nitelendirilen
ruh ve beden sağlığı anlamında
bir terim.

Sözlükte, "sıhhat ve selâmette olma, musibet, belâ ve felâketten uzak kalma" ve özellikle "vücut sağlığı" mânalarına gelmektedir. Hadislere göre Allah'ın insana verdiği nimetlerin en hayırlısı âfiyettir (bk. Tirmizî, "Da^cavât", 106). Hz. Peygamber dualarında af ve âfiyet diller, ashabına da düşmanla karşı karşıya gelmeyi temenni etmemelerini ve Allah'tan âfiyet dilemelerini tavsiye ederdi (bk. Buhârî, "Cihâd", 112; Müslim, "Cihâd", 20). Ayrıca sağlık ve âfiyette olanların, maddî veya mânevî sıkıntıya düşenleri görünce Allah'a hamd ve şükretmeleri tavsiye olunmuştur (bk. *el-Muvatta*², "Kelâm", 8). Âfiyet içinde ömür sürmek arzu edilen bir şey olmakla beraber, Allah sevdiği kullarının samimiyyetini ölçmek için zaman zaman sıkıntı ve üzüntülerle onları deneyim eder (bk. Tirmizî, "Zühd", 96, 98). O halde sabretmek şartıyla bu sıkıntılar birer sevgi nişânesidir. Gerçekte âfiyet hayatın neşesi ve yaşama sevincidir; ancak insan yaşadığı sürece birçok can sıkıcı ve üzücü olaylarla karşılaşabilir. Bütün bu olumsuzluklar sabırla karşılanırsa o zaman belâlar âfiyete ve engin bir gönül huzuruna dönüşür. Konuyu tasavvufî açıdan

değerlendiren İbrâhim el-Havvâs, bir kimsenin dinî yaşayışının bid'atsız, amelinin rıyasız, kalbinin meşgalesiz ve nefsinin isteklerden uzak olmasını âfiyet saymıştır. Hâtim el-Asamm'a göre âfiyet, "günah işlememek", Ebû Saîd el-A'râbî'ye göre "zorluklardan rahatsız olmamak"tır. Süfilikte çile çekmek esas olduğundan, Ebû Bekir ed-Dükkî âfiyetle süfilüğün bir arada bulunamayacağını ileri sürer.

BİBLİYOGRAFYA :

*el-Muvatta*², "Kelâm", 8; Buhârî, "Cihâd", 112; Müslim, "Cihâd", 20; Tirmizî, "Da^cavât", 106, "Zühd", 96, 98; Sülemî, *Tabakâtü's-Şâfiyye* (nşr. Nûreddin Şerîbe), Kahire 1389/1969, s. 45, 96, 428; Herevî, *Tabakâtü's-Şâfiyye* (nşr. Muhammed Sürûr Mevlâyî), Tahran 1351, s. 153, 505; Attâr, *Tezkiretül-evliyâ*², Tahran 1346, s. 18, 438, 756; Baklî, *Meşrebül-ervâh* (nşr. Nazif Hoca), İstanbul 1973, s. 35; Şâtîbî, *el-İ'tisâm* (M. Reşid Rızâ), Kahire 1332 — Kahire, ts. (*el-Mektebetü't-Ticâriyyetül-kübrâ*), I, 97.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

AFOROZ

Kilise hukukuna göre,
yetkili dinî şahsiyetler
veya meclisler tarafından
suçlu görülen bir hristiyanın
cemaatten çıkarılması.

Latince'si *excommunicatio* olan aforoz Türkçe'ye, Yunanca "dışarda bırakma, dışarı çıkarma, kovma" mânalarına gelen *aphorozein* sözünden geçmiştir. Topluluğun, kendisine karşı olanlarla ilgili bir savunma vasıtası olan "cemaatten çıkarma" cezasına bütün eski dünya kavimlerinde rastlanmaktadır. Kitâb-ı Mukaddes'te lânetleme ve beddua, bazı sosyal haklardan mahrum etme cezasından önce gelir. Cemaatten çıkarma ise ikinci derecededir. Zira lânetlenme, gözden düşmeye ve tecrit edilmeye kâfi sebep teşkil etmektedir. Yahudiliğin ilk dönemlerinde, ahdi bozan ve ahd kanunlarını çiğneyen, Allah'ın lânetiyle cezalandırılmıştır (bk. Levililer, 26/14-39; Tesniye, 27/14-26). Cemaatten kovma (aforoz) ise Ezra zamanında bağımsız bir müessese haline gelmiştir. Bâbil esareti döneminde putperestlerle evlenenler boşanmaya zorlanmış, kabul etmeyenler hem mülklerini kaybetme, hem de cemaatten çıkarılma ile tehdit edilmiştir (bk. Ezra, 10/8). İlk defa hahamlar (*rabbâniyyûn**) tarafından uygulanan sinagogdan uzaklaştırma işlemiyle bu ceza kesin şeklini almıştır. Söz konusu ceza Talmudcular (Amora'im) za-

manında (m.s. 200-500) üç şekilde ortaya çıkmıştır: 1. *Nezifa*. Fazla önemli olmayan yasakların çiğnenmesi sebebiyle verilen kınama cezası. 2. *Niddâi* (küçük aforoz). Cemaatle münasebeti yasaklayan, yas tutmaya mecbur eden ceza. 3. *Herem* (büyük aforoz). Kişinin suç işlemekte ısrar etmesi durumunda uygulanan ve toplumdan atılmayı gerektiren süresiz ceza. Bununla birlikte milâttan sonra 70 yılından itibaren, dinden dönenlerin ve sapıkların süresiz olarak cemaatten çıkarıldığı bilinmektedir (bk. K. Mörsdorf, *EF*, II, 113). Hatta ünlü filozof Spinoza, yahudi kutsal kitaplarının orijinalliği hususunda şüphelerini dile getiren eserler yazdığı için aforoz edilmişti. Reformcu Mendelssohn, ancak XVIII. yüzyılda topluluktan çıkarma cezasına karşı çıkabilmiştir.

Aforoz cezası Hristiyanlığa Yahudilik'ten geçtiği, dolayısıyla temeli Tevrat'a kadar indiği halde ilk kiliseler bu cezanın kaynağını, Hz. İsa'nın günahkâr biri hakkındaki şu sözlerine dayandırır: "Kardeşçe nasihatları kabul etmeyi reddeden herhangi bir kişi kiliseye bildirilmeli, kiliseyi de dinlemeyi reddetmesi halinde putperest ve vergi tahsilcisi olmaya mahkûm edilmelidir" (Mat. 18/15-17). Pavlus da mahremiyle zina yapan kişi hakkındaki hükmünü belirtirken bunu önce beddua şeklinde ifade eder, sonra da cemaatten atılmasını ister (bk. Korintoslular'a I. Mektup, 5/2-6, 13). Ancak havârilik döneminden sonra lânetleme önemini yitirmiş ve zamanla bu ceza sadece cemaatten çıkarma şeklinde uygulanmıştır. Aforozun karşılığı olan *excommunicatio* tâbirine ise ilk defa dördüncü yüzyılın sonlarında rastlanmaktadır. Bu dönemde aforoz, cemaatten tamamıyla çıkarma şeklinde değil, ıslah gayesiyle ve tövbe etmesi halinde suçluyu tekrar cemaate alma tarzında uygulanmıştır. XII. yüzyılda, "küçük aforoz" (*excommunicatio minor*) ve "büyük aforoz" (*excommunicatio major*) ayırımı yapılmış, birincisi suçluyu sadece dinî merasimlere katılmaktan alıkoyduğu halde, ikincisi cemaatten ve cemaatle ilgili bütün sosyal haklardan mahrum etmiştir. Daha sonraki kilise hukukunda bu ayırım kaldırılmıştır (bk. K. Mörsdorf, *EF*, II, 117).

Aforoz cezasını ancak papalar yahut piskoposlar veya ruhanî meclisler verebilir. Bir piskopos, yalnız kendi ruhanî dairesi içinde yaşayanlar için, papalarla ruhanî meclisler ise bütün hristiyanlar için aforoz ilân edebilirler. Son kilise